

«خزان العلم» در زیارت جامعه کبیره

امام باقر(ع)، در حدیثی، فرموده است: «به خدا سوگند! ما خزانه داران خدا در آسمان و زمینش هستیم، نه آن که خزانه دار طلا یا نقره باشیم، بلکه خزانه دار علمش هستیم»

امام باقر(ع)، در حدیثی، فرموده است: «به خدا سوگند! ما خزانه داران خدا در آسمان و زمینش هستیم، نه آن که خزانه دار طلا یا نقره باشیم، بلکه خزانه دار علمش هستیم»

به گزارش **خبرگزاری مهر**، در بخشی از زیارت جامعه کبیره در صفات امامان معصوم(ع) می‌خوانیم: «وَ خَزَانُ الْعِلْمِ»؛ [۱] یعنی و خزانه داران دانش. «خزان»؛ جمع «خازن»، به معنای نگهبان، خزانه دار و کلیددار است. [۲]

دانش ائمه اطهار(ع)، که از مصادیق علم لدنی اشاره شده در آیه ۶۵ سوره کهف و از مهم‌ترین ویژگی‌های امامت است که در چندین مورد در زیارت «جامعه کبیره» با تعبیر گوناگونی از آن، یاد می‌شود. در عبارت مورد نظر به یکی از ویژگی‌های دانش آن بزرگواران اشاره شده است و آن عبارت است از: «خزانه دار و نگهبان دانش خداوندی». این که امامان(ع)، نگهبان و خزانه داران دانش خداوندی هستند و آن را مانند گنجی پُر بها، پاس می‌دارند، در شماری از احادیث بیان شده است؛ مانند این که در حدیثی قدسی، گزارش شده است خداوند، ائمه(ع) را برای پیامبرش چنین توصیف فرموده است: «هُم خَزَانِي عَلَى عِلْمِي مِنْ بَعْدِكَ»؛ [۳] آنان، پس از تو خزانه دار دانش من هستند.

همچنین امام باقر(ع)، در حدیثی، فرموده است: «به خدا سوگند! ما خزانه داران خدا در آسمان و زمینش هستیم، نه آن که خزانه دار طلا یا نقره باشیم، بلکه خزانه دار علمش هستیم». [۴]

برای روشن شدن معنای این که ائمه اطهار(ع) خزینه داران علم الهی هستند، باید به چند نکته توجه شود: یک. در امور مادی، خزانه با خزانه دار تفاوت دارد؛ چون متاع مادی را در صندوق یا انباری می‌گذارند و کلید آن را به دست کسی می‌سپارند، اما امور غیر مادی همانند اموری مادی نیست که انبار مادی داشته باشد، بلکه در صفحه جان هر کسی که جا بگیرد اختیار آن نیز به دست او خواهد بود. از این رو انباردار امور مجزّد و غیر مادی جدای از خود انبار نخواهد بود. بدین ترتیب اگر چه در این جا از ائمه(ع) به عنوان خازن و نگهبان علم الهی یاد شده است ولی منظور از آن همان خزینه بودن آن ذوات مقدس است. [۵]

دو. ائمه اطهار(ع) که کون جامع [۶] و دارای همه نشئات وجودی هستند، در مرتبه نورانیت و ولایت کلیه؛ که حقیقت امامت آنها است، به عنایت الهی مسلط بر همه عوالم هستی هستند و چیزی از احاطه علمی آنان مخفی نمی‌ماند. [۷] ولی به مرحله ماده و عالم طبیعت که می‌رسند؛ یعنی مرحله ناقص، مانند دیگران هستند بدین معنا که شاید چیزی را نخواهند بدانند و از سیطره علم آنها خارج باشد. تفاوتشان با دیگران این است که دیگران به آن خزانه بی‌پایان راهی ندارند؛ لذا ممکن است دلشان بخواهد چیزی را بدانند ولی نتوانند، اما امامان معصوم(ع) که کلیددار و خازن آن خزانه بی‌پایانند، هر چه را که بخواهند می‌توانند بدانند. [۸] از این رو در روایات آمده است: «وقتی امام معصوم بخواهد چیزی را بداند، می‌داند». [۹] بدین ترتیب آنها مظهر علم الهی هستند؛ یعنی همان طور که چیزی از حیطه علم بی‌پایان خدا مخفی نمی‌ماند، [۱۰] گستره علم ائمه اطهار(ع) نیز همه موجودات نظام هستی را دربرمی‌گیرد.

سه. علم الهی استقلالی بوده، مرتبط با جای دیگری نیست اما علم ائمه اطهار تبعی و عرضی است؛ یعنی به منبع نامحدود علم الهی مرتبط است و اساساً اگر تعلیم الهی و اتصال به علم بی‌پایان او نباشد ائمه نیز مساوی دیگران خواهند بود؛ لذا در برخی روایات آمده است: «اگر امام بخواهد چیزی را بداند، خدا آن را به او می‌آموزد». [۱۱]

چهار. ماهیت دانش الهی برای ما مجهول است و ائمه(ع)، در توضیح دانش خداوند، فرموده‌اند: «خداوند متعال، دانشی خاص دارد و دانشی عام. دانش خاص او، همان دانشی است که فرشتگان مقرب و پیامبران فرستاده شده او هم بر آن، آگاهی ندارند؛ و دانش عام او، همان دانشی است که فرشتگان مقرب و پیامبران فرستاده شده او بر آن، آگاهی دارند و همانا آن، از پیامبر خدا به ما رسیده است». [۱۲]

دانش خاص خداوند، اشاره به علم ذات باری تعالی است که سرچشمه همه دانش‌ها است و کسی از آن، آگاهی ندارد. دانش عام خداوند نیز تنها از طریق خاستان الهی انتقال می‌یابد؛ از این رو، اهل بیت عصمت و طهارت(ع) هم از طریق پیامبر خدا(ص) به آن، آگاه شده‌اند.

.....

پانوشتها؛

[۱]. شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، محقق، مصحح، غفاری، علی اکبر، ج ۲، ص ۶۱۰، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ق؛ ابن مشهدی، محمد بن جعفر، المزار الکبیر، محقق، مصحح، قیومی اصفهانی، جواد، ص ۵۲۴، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۴۱۹ ق.

[۲]. ابن فارس، أحمد، معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۱۷۸، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۴ ق؛ طریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، تحقیق، حسینی اشکوری، سید احمد، ج ۶، ص ۲۴۳، تهران، کتابفروشی مرتضوی، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ش؛ لغت نامه دهخدا، واژه «خازن».

[۳]. صفار، محمد بن حسن، بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد(ص)، محقق، مصحح، کوچه باغی، محسن بن عباسعلی، ج ۱، ص ۵۴، قم، مکتبة آية الله المرعشي النجفی، چاپ دوم، ۱۴۰۴ ق؛ کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، محقق، مصحح، غفاری، علی اکبر، آخوندی، محمد، ج ۱، ص ۱۹۳، تهران، دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.

[۴]. الکافی، ج ۱، ص ۱۹۲.

[۵]. جوادی آملی، عبدالله، ادب فنای مقربان، محقق، صفایی، محمد، ج ۱، ص ۱۷۵-۱۷۶، قم، اسراء، چاپ هفتم، ۱۳۸۹ ش.

[۶]. کون جامع، انسان کامل است که مظهر تمام‌نمای حق تعالی است.

[۷]. ادب فنای مقربان، ص ۱۷۶.

[۸]. همان.

[۹]. الکافی، ج ۱، ص ۲۵۸.

[۱۰]. بقره، ۲۳۱؛ حجرات، ۱۶؛ فصلت، ۵۴.

[۱۱]. الکافی، ج ۱، ص ۲۵۸.

[۱۲]. بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد(ص)، ج ۱، ص ۱۰۹؛ شیخ صدوق، التوحید، محقق، مصحح، حسینی، هاشم، ص ۱۳۸، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸ ق.

منبع: اسلام کوئست